

**MAGYARORSZÁGI
MUNKAPIAC, 2020**

BAKÓ TAMÁS & LAKATOS JUDIT

Bevezető
A 2020-as év főbb munkaerőpiaci történései
A foglalkoztatottság alakulása
Munkaerőpiaci kereslet és tartalék
Kereset, munkajövedelem, munkaerőköltség, teljesített munkaóra

BEVEZETŐ

A GDP volumene 2020-ban 5 százalékkal maradt el az előző évitől, amely döntően a koronavírus-járvány miatt bevezetett intézkedések, illetve a járvány által okozott külső kínálati sokk hatásának volt köszönhető. A bruttó hozzáadott érték – nem meglepő módon – a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás (–51,1 százalék), illetve a szállítás, raktározás (–20 százalék) ágazatokban csökkent a legnagyobb mértékben. Ezek az ágazatok viszonylag jelentős súlyt képviselnek a foglalkoztatásban, így érdemben járultak hozzá a foglalkoztatás csökkenéséhez. A koronavírus-járvány miatt visszaeső külső kereslet hatására a hazai vállalatok exportja számottevően mérséklődött, ami viszont az exportra termelő ágazatok munkakeresletére hatott negatívan. A munkakereslet visszaesése számos változást indított el a gazdaság működésében, amelyek több ponton eltértek a 2008–2009-es válság idején adott gazdasági reakcióktól. A foglalkoztatás alkalmazkodása jelentős mértékben az intenzív határon történt – jelentősen nőtt a részmunkában foglalkoztatottak száma –, miközben az extenzív határon nem volt olyan mértékű a változás, mint 2008–2009-ben.¹ A kormányzat számos intézkedést vezetett be, amelyek részben közvetlen (ágazati bértámogatás, munkát terhelő járulékok eltörlése a kiemelt ágazatokban), részben közvetett (vállalati hitelmoratórium) módon mérsékelhették a járvány foglalkoztatásra gyakorolt negatív hatásait.

Érdemes még megemlíteni, hogy a foglalkoztatás viszonylag mérsékelt csökkenésében szerepet játszott az is, hogy a fogyasztás visszaesése a hitelmoratórium, valamint az erőteljes reálbér-emelkedés következtében az Európai Unióban a második legkisebb volt, így a döntően hazai piacra termelő cégek munkakereslete sem csökkent számottevően. A munkakeresletet támogatta az is, hogy beruházási ráta a válság ellenére kiemelkedően magas (27,5 százalék) volt. A járvány miatt bekövetkező munkapiaci változások közül az egyik legfontosabb az volt, hogy jelentősen megnőtt a távmunka aránya, ami felhívta a figyelmet a gazdaság és a társadalom digitális képességeinek további fejlesztésének szükségességére.

A 2020-AS ÉV FŐBB MUNKAERŐPIACI TÖRTÉNÉSEI

Az utóbbi évek kedvező hazai munkaerőpiaci folyamatait 2020-ban a világméretű koronavírus-járvány törte meg. A járvány és annak gazdasági következményei sokkolóan hatottak világszerte a munkaerőpiacra, így természetesen a magyar munkaerőpiacra is. Jóllehet a makrogazdasági mutatók alapján Magyarország az Európai Unión belül a mérsékeltbb munkaerőpiaci károkat elszenvedők között szerepel, a járványhelyzetnek a munkaerőpiacra gyakorolt

¹ 2009-ben a 15–64 évesekre számolt munkanélküliségi ráta 10,1 százalék volt, ami 2,2 százalékpontos növekedést jelentett az előző évihez képest. Ezzel szemben 2020-ban a 15–64 évesekre számolt munkanélküliségi ráta 4,2 százalék volt, ami 0,9 százalékpontos növekedést jelent az előző évhez képest.

hatása így is jelentős, ráadásul a hatás egy része csak nehezen számszerűsíthető, és nehéz megjósolni a hosszú távú következményeket.

2020 folyamán a járványnak két jelentős hulláma volt, amelyekre adott kormányzati válasz részben különbözött. Az első – a kora tavaszi hullám – idején a fő cél a járvány terjedésének megakadályozása volt, amit egy izolációs intézkedéscsomaggal kívántak elérni. Ennek következtében gyakorlatilag leállt a gazdaság, számos termelőegység átmenetileg felfüggesztette a működését, csak az alapvető szükségleteket kielégítő üzletek tarthattak nyitva, az egészségügyi intézmények csak a létfontosságú ellátást biztosították, az oktatás online üzemmódra állt át, akadozott a határon átmenő áruforgalom, a határon átvélő turizmus gyakorlatilag megszűnt, mivel a minden ország igyekezett a járvány terjedését megakadályozni. Május végén a legtöbb korlátozást a kedvező járványügyi adatoknak köszönhetően feloldották, újra nyithattak a boltok, és igénybe lehetett venni a legtöbb társadalmi és üzleti szolgáltatást. Az elsőt azonban – a vártnál korábban – szeptember elején követte egy második hullám. Jóllehet a fertőzöttek és így az egészségügyi ellátásra szorulóak száma jóval meghaladta az első hullámét (ez utóbbit – a társadalmi érintkezés igen erős korlátozásának köszönhetően – nagyon kedvező járványügyi mutatók jellemezték), az intézkedések súlypontja a gazdaság működőképességének megőrzésére helyeződött át, így az első hullámra jellemző szigorú korlátozó intézkedések bevezetésére – legalábbis olyanra, ami a termelőszektorra radikálisabban érintette volna – nem került sor. A két hullám között a gazdaság többé-kevésbé normálisan működött, kivéve olyan szegmenseit, mint a turizmus, a vendéglátás vagy a szórakoztatóipar egyes területei.

A járvány hatása 2020 valamennyi fontosabb munkaügyi mutatójában tetten érhető, és néhány új munkaerőpiaci jelenséget is generált. Összességében azonban a járvány munkaerőpiaci következményei kevésbé voltak súlyosak mint a 2008 végén kezdődött gazdasági válságé, viszont a gazdaság egyes területeit annál jóval koncentráltabban érintette.

– A foglalkoztatottak létszámának emelkedő trendje 2020-ban megtört, a 2019. évi 4512,1 ezer fős foglalkoztatási csúcshoz képest éves átlagban 52 ezer fővel kevesebben minősültek foglalkoztatottnak, azonban ez a csökkenés így is csak mintegy fele volt a 2008-as válságot jellemző visszaesésnek. A kedvező képet némileg árnyalja az, hogy a foglalkoztatotti státusz megtartása esetenként csak napi néhány órás – így a korábbi keresetnél lényegesen kisebb jövedelmet biztosító – munkavégzés vagy kényszerszabadságolás vállalásával volt lehetséges.

– A 15–64 évesekre számított foglalkoztatási ráta az egy évvel korábbi 70,1 százalékról 69,7 százalékra mérséklődött, ezen belül a férfiaknál 0,3 százalékpontos, a nők esetében pedig 0,7 százalékpontos visszaesés következett be, de ez még így is az elmúlt három évtized második legmagasabb foglalkoztatási szintjét eredményezte. A kedvező adathoz az is hozzájárult, hogy a ráta neve-

zójét adó 15–64 éves népességszám jelentősen, közel 50 ezerrel (47 ezer fővel) csökkent az előző évihez képest.

– Az Európai Unió 2020-ra a 20–64 éves korcsoportra vonatkozóan a foglalkoztatási ráta 75 százalékos célértékét tűzte ki, amelyet Magyarország a második negyedévi visszaesést követően a harmadik negyedévre már újra elért.

– Egy év alatt 38 ezer fővel 198 ezerre nőtt az úgynevezett ILO-munkanélküliek száma, ez éves átlagban 4,3 százalékos munkanélküliségi rátát jelentett, ami az unión belül továbbra is az egyik legalacsonyabb értéknek számított.

– A munkanélküli státus irányába történő intenzívebb kilépés következményeként a tartósan munkanélküliek 2019. évi 34,5 százalékos aránya 28,2 százalékra csökkent, és ezzel párhuzamosan rövidült a munkanélküliség átlagos időtartama is.

– Nőtt a regisztrált munkanélküliek száma, 2020 végén 56 ezerrel haladta meg létszámuk az egy évvel korábbi, és közel egyharmaddal többen vették igénybe a kedvezőtlen külső körülmények ellenére is változatlanul csak három hónapig járó álláskeresői ellátást.

– Az állásvesztők számának növekedése ellenére tovább csökkent a munkanélküliség kezelésére hivatott eszközök közé sorolható közfoglalkoztatásban érintettek száma.

– Az állásvesztés erősen szegmentált volt, az átlagosnál lényegesen nagyobb arányban érintette a szolgáltatások egyes területeit, elsődlegesen a vendéglátást, a turizmust, a kulturális és rekreációs szolgáltatásokat, a kisvállalkozásokat, a tíz fő alatti gazdálkodó szervezeteket, az alacsony iskolai végzettségűeket, a nőket pedig valamivel jobban, mint a férfiakat.

– A szolgáltatások igénybevehetőségének mindkét hullámra jellemző korlátozása, illetve az első hullám időszakának átmeneti termelésleállása miatt a teljesített munkaórák száma lényegesen jobban csökkent, mint a foglalkoztatottaké.

– A munkavállalási célú migrációt a járványhelyzet erősen korlátozta, mivel az országok közötti átjárást számos intézkedés, szabály nehezítette.

– Jelentősen – éves átlagban közel 20 ezerrel – csökkent a bejelentett üres álláshelyek száma, mivel mind a munkavállalók, mind a munkáltatók esetében a meglévő munka, illetve álláshely megtartása kapott prioritást.

– A korábban marginális jelentőségű távmunka alkalmazása kiterjedté vált, a kvalifikált szellemi munkakörben alkalmazottak jelentős része otthonról dolgozott az év nagyobbik részében.

– A tömeges elbocsátás elkerülésének fontos eszköze volt 2020-ban a rövidített munkaidőben történő foglalkoztatás, amelyet a kormány bértámogatási programmal is segített.

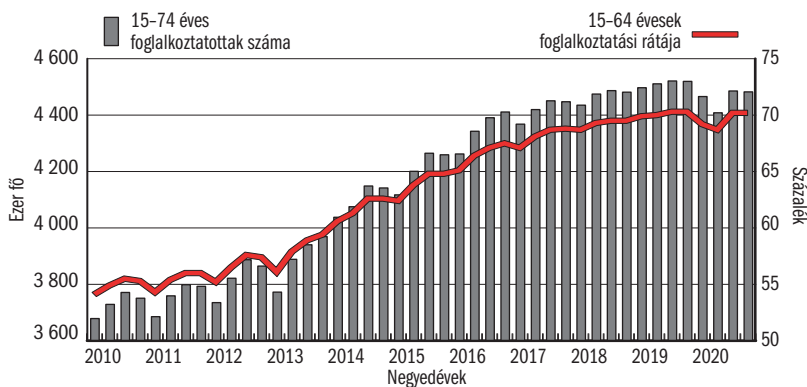
– A bruttó kereset növekedési üteme az előző évekre jellemző szinten maradt. A 2020. évi magas, 9,7 százalékos növekedéshez ugyanakkor – az egészségügyi

dolgozókat érintő intézkedések mellett – az is hozzájárult, hogy a létszámvesztés az alacsonyabb kereseti átlag jellemezte ágazatokban volt nagyobb arányú.

A FOGLALKOZTATOTTSÁG ALAKULÁSA

A KSH Munkaerő-felmérésének (MEF) adatai szerint 2020-ban éves átlagban 4 millió 461 ezer főnek felelt meg azok száma, akik a referenciahéten jövedelemszerző tevékenységet folytattak, vagy volt munkájuk, amelytől csak ideiglenesen voltak távol. Az első negyedévben 4 millió 466 ezres létszáma után a mélypontot az év második negyedéve jelentette, amikor a foglalkoztatottak száma 4 millió 408 ezerre esett vissza, a harmadik negyedévtől azonban már újra 4 millió 480 ezer körüli szinten stabilizálódott, és a foglalkoztatási ráta újra 70 százalék feletti (a 20–64 évesekre számítva 75 százalék feletti) szintre emelkedett (1. ábra).

1. ábra: A 15–74 éves foglalkoztatottak létszáma és a 15–64 éves népességre vetített foglalkoztatási ráta, 2010–2020

Forrás: KSH MEF.

A foglalkoztatási ráta viszonylag kedvező adataihoz az is hozzájárult, hogy 2020-ban folytatódott a potenciális munkaerőforrás demográfiai okokra visszavezethető szűkülése. A 15–64 éves népességbe tartozók száma 53 ezer fővel maradt el az előző évitől. A munkapiacra belépők csökkenő számát ebben az évben még részben ellensúlyozni tudta a nyugdíjkorhatár lépcsőzetes emelése. Ennek hatása a férfiak esetében volt erőteljesebb, mivel lényegében minden folyamatos munkaviszonnyal rendelkező nő számára már adott volt a korengherményes nyugdíjazás lehetősége. 2020-ban a 15–74 éves foglalkoztatottakon belül 45 százalékot képviseltek a nők, a 60 éves és idősebb foglalkoztatottak között ez az arány már nem érte el a 38 százalékot, illetve az ebben az évben bekövetkezett létszámcsökkenés közel kétharmada a női foglalkoztatottakra jutott. A határon átívelő migráció a járvány miatt jelentősen megnehezült,

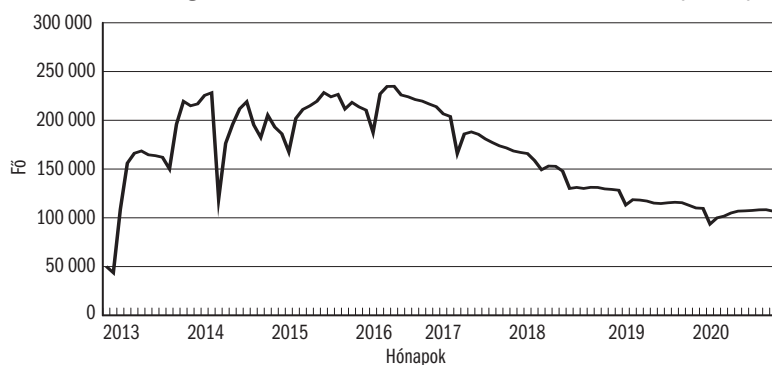
A Munkaerő-felmérésben külföldi munkahelyet megjelölők létszáma elmaradt az előző évitől, de csökkent a vállalkozásoknál foglalkoztatott nem magyar állampolgárok száma is.

1. táblázat: A foglalkoztatottak létszáma alakulása néhány fontosabb ismérv szerint, 2018–2020

Megnevezés	Foglalkoztatottak száma (ezer fő)			Változás 2020/2019	
	2018	2019	2020	ezer fő	százalék
Összesen	4469,5	4512,1	4460,5	-51,6	98,9
Nem					
Férfi	2446,2	2479,7	2461,0	-18,7	99,2
Nő	2023,3	2032,4	1999,5	-32,9	98,4
Típus					
Belföldi elsődleges munkaerőpiac	4216,6	4284,6	4268,5	-16,1	99,6
Közfoglalkoztatás	148,2	111,5	92,1	-19,4	82,6
Külföldi telephely	104,7	116,1	99,9	-16,2	86,0
Régió					
Budapest	833,8	848,1	851,1	3,0	100,4
Pest	595,2	614,7	619,9	5,2	100,8
Közép-Dunántúl	499,1	505,6	503,3	-2,3	99,5
Nyugat-Dunántúl	481,9	488,0	481,3	-6,7	98,6
Dél-Dunántúl	374,0	373,0	363,2	-9,8	97,4
Észak-Magyarország	485,3	481,7	469,9	-11,8	97,6
Észak-Alföld	639,7	640,0	622,9	-17,1	97,3
Dél-Alföld	560,5	561,0	548,9	-12,1	97,8
Státusz					
Alkalmazott	4003,9	4023,6	3923,2	-100,4	97,5
Társas vállalkozás, szervezet tagja	149,4	164,8	178,6	13,8	108,4
Vállalkozó, önálló és segítő családtag	316,2	323,8	358,7	34,9	110,8

Forrás: KSH MEF.

2. ábra: A közfoglalkoztatottak létszámának alakulása 2013–2020 (ezer fő)

Forrás: KSH Statdat: intézményi munkaügyi statisztika, illetve 2019-től adminisztratív adatforrás alapján.

Annak ellenére, hogy a közfoglalkoztatás lehetősége a vészhelyzetre való tekintettel azok számára is adottá vált, akik (normál körülmények között) képesek lennének önállóan elhelyezkedni, illetve megszűntek a szakképzettséggel

rendelkezőkre vonatkozó korlátozások is, 2020-ban folytatódott a közfoglalkoztatottak létszámának csökkenése, s ennek a foglalkoztatási formának a szerepe egyre inkább marginális jelentőségűvé vált. 2020-ban éves átlagban 88 700-an dolgoztak csak közfoglalkoztatottként, ami több mint 12 ezerrel elmaradt az előző évi létszámtól. Minden második közfoglalkoztatott továbbra is Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, illetve Hajdú-Bihar megyében élt.

2020-ban a hazai elsődleges munkaerőpiac létszámvesztése összességében nem volt számottevő, itt a létszám mindössze 0,4 százalékkal maradt el az előző évitől. Foglalkoztatási státus szerint azonban jelentős átrendeződés következett be. Míg az alkalmazottak száma 2,5 százalékkal csökkent, erőteljesen nőtt a társas vállalkozások tagjainak létszáma éppúgy, mint az egyéni vállalkozóké. Ez összefügghet azzal, hogy az állásukat elvesztők egy része vállalkozóként próbált új megélhetési forráshoz jutni, annak ellenére, hogy a gazdasági feltételek nem adtak okot túlzott optimizmusra. Az úgynevezett stabil foglalkoztatói körben (legalább öt főt foglalkoztató vállalkozások, költségvetési intézmények és nonprofit szervezetek) 2020-ban 3 millió 76,7 ezer fő dolgozott, szemben az előző évi 3 millió 185,7 ezres létszámmal.

A foglalkoztatottság a nemzetgazdaság különböző területein eltérően alakult, a változás mértéke, illetve az egyes ágak között kialakult különbségek a korábbi évekre jellemzőnél nagyobbak voltak. A foglalkoztatottak létszámára vetítve a legnagyobb létszámvesztést – legalábbis a munkaerő felmérés adatai szerint – a szállítás, raktározás, a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, illetve a feldolgozóipar szenvedte el, míg egyebek mellett nőtt az építőiparban és az információ, kommunikáció nemzetgazdasági ágakban dolgozóké. Az intézményi adatgyűjtésből kirajzolódó kép sem különbözik ettől gyökeresen, bár itt egyes nemzetgazdasági ágak esetében a változás markánsabb. A feldolgozóiparban 4,4 százalékkal (több mint 30 ezer fővel) csökkent az alkalmazásban állók száma, 3,6 százalékkal a szállítás, raktározás, 11,3 százalékkal az adminisztratív szolgáltatás és 16,9 százalékkal a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban dolgozóké, de 3,5 százalékkal kevesebb embert foglalkoztatottak a kereskedelem legalább ötfős szervezetei is. Ebben a körben az építőipar létszáma szinten maradt, míg 6 százalékkal többen dolgoztak informatikai területen.

Annak ellenére, hogy a külföldi turizmushoz kötődő és a járványhelyzet által leginkább érintett területek súlya a fővárosban a legnagyobb, a központi régióban még enyhén nőtt is a foglalkoztatottak száma – vélhetően azért, mert itt adódott leginkább lehetőség a pályamódosításra, a más területen történő elhelyezkedésre. A jobb helyzetű régiókban, megyékben a rosszabb munkaerőpiaci helyzetűekre jellemzőnél kevésbé csökkent a foglalkoztatottak száma, azaz a területi különbségek 2020-ban sem mérséklődtek. Mivel a közfoglalkoztatás kiterjedtsége az adott térség munkaerőpiaci jellemzőinek függvénye,

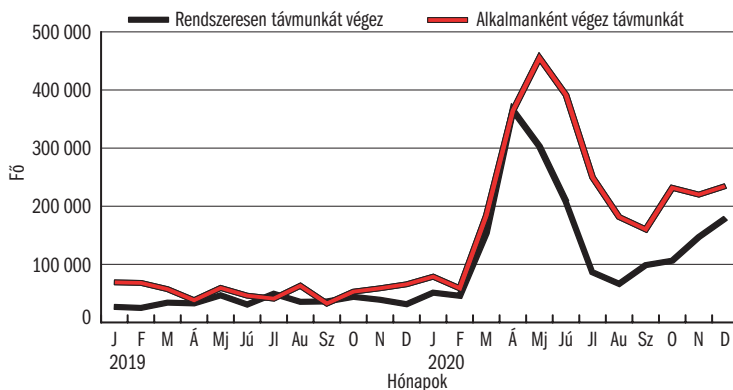
az ilyen módon foglalkoztatottak létszámának csökkenése szintén a területi különbségek konzerválódásának irányába hatott.

A járvány okozta gazdasági nehézségek ellenére a gazdálkodók jelentős része igyekezett a tömeges elbocsátást elkerülni, számolva azzal, hogy a helyzet normalizálódása után új dolgozók felvétele és betanítása többletköltséggel, illetve átmeneti működési nehézséggel járna. Nagyobb mértékű átmeneti megoldást a rövidített munkaidős foglalkoztatás jelentett. 2020 júniusában 260 ezer alkalmazásban álló dolgozott ebben a formában. A rövidített munkaidőben dolgozók száma a harmadik negyedévtől már jelentősen mérséklődött, de október elején is még 123 ezer volt az érintettek száma. A legnagyobb arányban a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás területén éltek ezzel a lehetőséggel a munkáltatók, ahol a 40. heti számbavétel szerint az országos 3 százalékkal szemben 12 százalék volt a rövidített munkaidőben alkalmazottak aránya. Ebben az időintervallumban az ilyen formában foglalkoztatottak száma a feldolgozóiparban is az átlagos érték több mint másfélszerese, a kereskedelemben pedig 1,4 szerese volt, de szemben a vendéglátással – amelybe tartozó vállalkozások lényegében az év egészében nagy arányban erre kényszerültek – ez utóbbi ágakban inkább csak az első hullám időszakára volt jellemző ez a megoldás. A feldolgozóiparon belül a munkaidő-csökkentés súlya a külföldi beszállítóktól erősen függő járműgyártásban volt a legnagyobb. A munkaidő-csökkenés keresetcsökkenést is jelentett, még úgy is, hogy a kieső munkaidőre járó nettó alapbért megadott összeghatárig a munkahelyvédelmi bértámogatási alapból megigényelhette a munkáltató. 2020 augusztusáig ezt 205 ezer munkavállaló számára kérték meg, és ezt alkalmazták a legnagyobb arányban a foglalkoztatottság fenntartását segítő eszközök közül.

Az átmeneti munkaidő-csökkentés a fizikai munkakörökre volt jellemző (a szellemi foglalkozási főcsoportok közül csak az irodai és ügyfélkapcsolati foglalkozásúak esetében haladta meg az országos átlagot), míg a szellemi munkakörök jelentős részében az otthoni munkavégzés lehetősége biztosította a változatlan időkeretben történő foglalkoztatást. A járvány megjelenéséig az otthonról, jellemzően számítógép segítségével történő munkavégzésre csak bizonyos munkakörökben, illetve élethelyzetekben és csak kevesek számára adódott lehetőség. A járvány első hullámát kísérő intézkedések miatt az úgynevezett *home office* típusú munkavégzésben érintettek száma a korábbi sokszorosára nőtt, 2020 áprilisában az előző év azonos hónapját jellemzőnél 11-szer többen (mintegy 365 ezren) nyilatkoztak úgy, hogy az előző négy hétben rendszeresen távmunkában dolgoztak, miközben az alkalmilag távmunkában dolgozók száma is 9,5-szörösére (364 ezer főre) változott. Májusban a szigorú korlátozásokat részben feloldották, újra lehetővé vált a munkahelyre történő bejárás, így a rendszeresen távmunkában dolgozók száma csökkent, viszont az alkalmilag távmunkában dolgozóké májusban még nőtt is, júniusban is magas szinten maradt – valószínűleg

azért, mert a szellemi munkakörök egy részénél a munkáltatók a bejárás és az otthoni munkavégzés egyfajta kombinációjára tértek át. Az őszi hónapokban induló újabb hullám hatására megint nőtt a távmunkában dolgozók létszáma, de az ilyen formában foglalkoztatottak száma elmaradt az első hullámra jellemzőtől (3. ábra).

3. ábra: A rendszeresen és alkalmanként távmunkát végzők száma, 2019–2020

Forrás: KSH MEF.

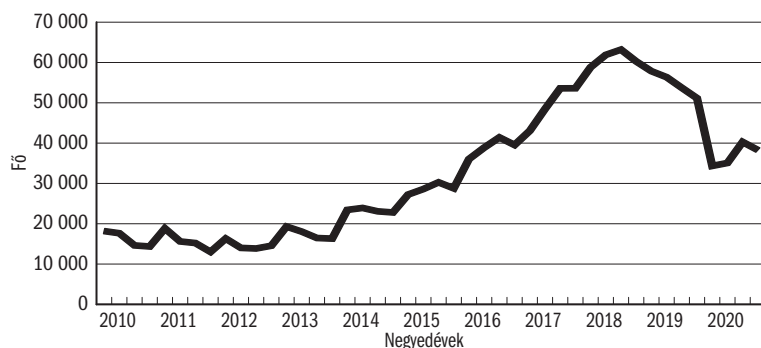
A távmunka alkalmazásának tekintetében az egyes nemzetgazdasági ágak közötti különbség igen jelentős, és elsősorban a kvalifikált szellemi munkakörben dolgozók arányától függ. 2020-ban éves átlagban az információ, kommunikáció (39 százalék), a tudományos és műszaki tevékenység (33 százalék), a pénzügyi szolgáltatás (30 százalék) és az oktatás (21 százalék) nemzetgazdasági ágakban volt a legmagasabb az ilyen formában dolgozók aránya, míg a mezőgazdaságban és az egészségügy, szociális ellátásban – az itt folyó munka sajátosságából következően – egyáltalán nem volt jellemző. A távmunkában dolgozók 77 százaléka felsőfokú végzettséggel rendelkezett, míg 22 százalékuk érettségizett volt. A digitális oktatásra való áttérése miatt a 15 éven aluli gyermeket nevelők az átlagosnál nagyobb arányban dolgoztak otthonról 2020-ban.

MUNKAERŐPIACI KERESLET ÉS TARTALÉK

A munkanélküliség növekedésével párhuzamosan csökkent a betöltésre váró álláshelyek száma. 2019-ben éves átlagban a munkáltatók még 79 ezer üres vagy a közeljövőben megüresedő állást jelentettek, 2020-ban ez a szám már a 61 ezret sem érte el. A munkaerő iránti kereslet volumene a költségvetési szférában lényegében változatlan maradt (2019-ben 20,5 ezer, 2020-ban 20,7 ezer betöltésre váró álláshely), azaz a csökkenés teljes egészében a versenyszférára korlátozódott, ahol az előző évi 55 ezerrel szemben 2020-ban csak 37 ezer főnyi pótlólagos munkaerőigény jelentkezett.

Az üres álláshelyeknek az összes álláshelyhez viszonyított aránya 2020-ban 2,0 százaléknak felelt meg, ami így 0,5 százalékponttal elmaradt az egy évvel korábbtól, de még így is némileg meghaladta az európai uniós átlagot. Ezen belül a versenyszférában 1,7 százalékot, a költségvetésben 3,0 százalékot, a non-profit szektorban 2,0 százalékot tett ki ez az arány. A mutató értéke továbbra is jóval az átlag feletti volt a permanens munkaerő-utánpótlási gondokkal küzdő humán-egészségügyi, szociális ellátás (3,9 százalék) területén, a versenyszféra túlsúlya jellemezte területek közül pedig az adminisztratív szolgáltatás (3,3 százalék) nemzetgazdasági ágakban. Az utóbbinál a magas érték jellemzően azzal függ össze, hogy a munkaerő-kölcsönző cégek, amelyek klienseik részére folyamatosan keresnek új munkavállalókat, ide vannak besorolva. Az üres álláshelyek aránya erőteljesen csökkent (3,3 százalékról 2,2 százalékra) a korábbi években az üres álláshelyek egyik legmagasabb aránya jellemezte információ és kommunikáció nemzetgazdasági ágban, az építőiparban (2,6 százalékról 1,6 százalékra), illetve a járványhelyzet által leginkább érintett szálláshely-szolgáltatást és vendéglátásban (2,4 százalékról 1,4 százalékra). A jelentősebb létszámot foglalkoztató nemzetgazdasági ágak közül az üres álláshelyek legalacsonyabb aránya jellemezte a kereskedelmet (0,9 százalék), ahol nem az új munkaerő megszerzése, hanem sokkal inkább a meglévő dolgozók foglalkoztatása volt az elsődleges cél.

4. ábra: Az üres álláshelyek száma a versenyszférában, 2010–2020

Forrás: KSH negyedéves munkaügyi jelentései.

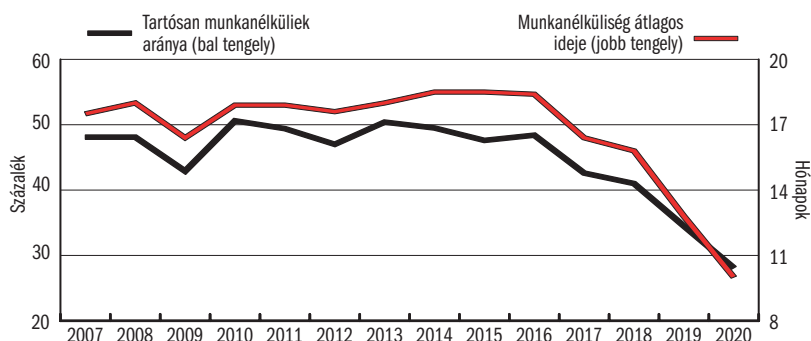
A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálatnak (NFSZ) a munkáltatók munkaerő-igény-bejelentéseire épülő statisztikája szintén a többletmunkaerő iránti igény mérséklődését jelezte 2020-ban; bár ez a csökkenés – amiatt, hogy itt a betöltésre váró álláshelyek többsége olyan, amelyet támogatott formában (például közmunkásokkal) kívántak a munkáltatók betölteni – a KSH-adatok által jelzettnél némileg kisebb volt.

A munkaerő-tartalék több, a munkaerőpiactól eltérő távolságra levő csoportból tevődik össze. A munkaerőpiachoz legközelebb a munkanélküliek állnak, hiszen mindegyik általánosan használt definíció szerint ők valamilyen lépést

tesznek foglalkoztatottá válásuk érdekében. Az ENSZ szakosodott munkaügyi szervezete, az ILO által kidolgozott és a KSH Munkaerő-felmérésében is használt definíciónak megfelelő munkanélküliek átlagos létszáma az 2019. évi rekord alacsony szintet jelentő 160 ezer fő után 2020-ban 198 ezer fő fölé emelkedett, ami 4,3 százalékos, az előző évit 0,9 százalékponttal meghaladó munkanélküliségi rátát jelentett. A nők munkanélküliségi rátája a férfiakénál némileg jobban nőtt, 4,5 százaléknak felelt meg szemben a férfiakra jellemző 4,1 százalékkal. Ebben vélhetően nemcsak az játszott szerepet, hogy a válság által leginkább érintett szolgáltatási területeken több nő dolgozik, mint férfi, hanem az is, hogy a gyermekintézmények látogatásának időleges korlátozása esetükben nehezítette vagy akár el is lehetetlenítette a munkavégzést. Míg arányaiban a férfiak esetében az alacsony iskolai végzettségűek munkanélküliségi rátája nőtt a legjobban (ezzel szemben például a felsőfokú végzettséggel rendelkezőké lényegében változatlan maradt), a nőknél a végzettség szintjétől független volt a munkanélküliségi helyzet romlása.

Mivel a munkanélküli státusba történő beáramlás 2020-ban a korábbi éveket jellemzőnél jóval intenzívebb volt, a tartósan munkanélküliek aránya csökkent, és rövidült a munkanélküliként eltöltött idő átlagos hossza is.

5. ábra: A munkakeresés átlagos hossza (jobb tengely) és a tartósan munkanélküliek aránya (bal tengely)

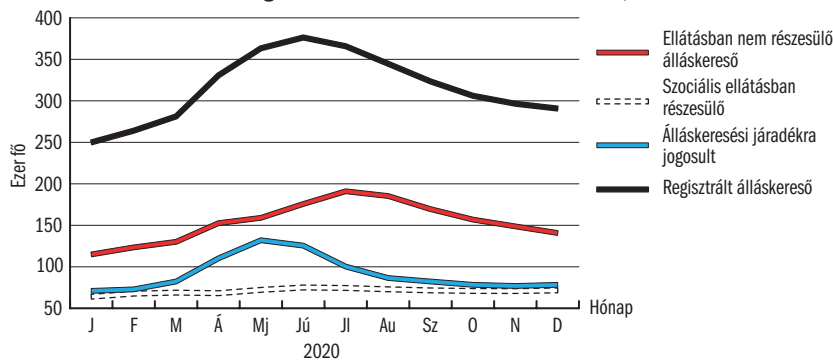
Forrás: KSH MEF.

A munkanélküliség az ország legjobb munkaerőpiaci helyzetű régióiban is nőtt 2020-ban, de a régiók relatív helyzete érdemben nem változott. A munkanélküliségi ráta értéke továbbra is Nyugat-, illetve Közép-Dunántúlon volt a legalacsonyabb (2,4 százalék, illetve 2,8 százalék), míg a másik szélsőséget képviselő Észak-Alföldön 7,3 százalékra nőtt. Megyei szinten a legjobb helyzetű Győr-Moson-Sopron megye (1,8 százalék) és a legkedvezőtlenebb érték jellemezte Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (9 százalék) közötti különbség közel ötszörös volt.

Míg korábban a Munkaerő-felmérés definíciójának megfelelő munkanélküliek és a regisztrált álláskereső létszáma jellemzően együtt mozgott, a munkaerőpiaci környezet hirtelen változásának hatására a két mutató kö-

zötti – addig is meglévő, de viszonylag stabil – eltérés 2020 márciusától (amikor a nyilvántartott álláskeresők száma gyors növekedésnek indult) jelentősen nőtt. 2020 júniusában érte el 376,3 ezer fővel a regisztrált álláskeresők száma a maximumot, majd ezt követően folyamatosan csökkent, decemberben már csak 290,7 ezren tartoztak ebbe a kategóriába. A járvány kitörése miatt sokan elvesztették munkájukat, s a kieső jövedelem részbeni pótlásának egyik alternatíváját az álláskeresési járadék jelentette. Míg az utóbbi években – éves átlagban – stabilan 60-70 ezer körül alakult ezen ellátást igénybe vevők száma, 2020-ban 91 ezer fölé emelkedett. Ezen belül májusban 132 ezren kapták ezt az ellátást. A jogosultsági feltételek a járvány okozta vészhelyzet ellenére sem változtak, így július–augusztusra az igénylők jórésze már nem volt rá jogosult, s 2020 végére az ellátottak száma újra a korábbi éveket jellemzőhöz közelített. A kérelmek elbírálása is akadozott, a mindössze három hónapig járó ellátást – főleg Budapesten – csak jelentős késéssel kaptak kézhez az érintettek. A hosszú évek óta változatlan összegű (havi 22 800 forint) szociális ellátásban részesülők száma alig változott, viszont a regisztrált álláskeresőkön belül újra jelentősen emelkedett a semmilyen ellátásban nem részesülőké (6. ábra).

6. ábra: Regisztrált álláskeresők főbb havi adatai, 2020

Forrás: Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat regisztere.

A munkanélküliek mellett az alulfoglalkoztatottak, a dolgozni szándékozó, de munkát aktívan nem kereső vagy a rendelkezésre állás kritériumát nem teljesítő inaktívak is a potenciális munkaerő-tartalék részét képezik. Már márciusban megugrott azoknak az inaktívoknak a száma, akik szerettek volna dolgozni, de a lehetőségek korlátozottsága miatt aktívan nem kerestek munkát. Kisebbségi növekedés az alulfoglalkoztatottak, vagyis azok számában is bekövetkezett, akik részmunkaidőben dolgoznak, de szerettek volna magasabb óraszámban dolgozni. A korlátozások enyhítése, majd a vészhelyzeti rendelkezések megszüntetése májustól élenkítő hatással volt a munkaerőpiacra, ami a foglalkoztatottak számának növekedésével járt, s ezzel párhuzamosan csökkent az inaktív tartalék (2. táblázat).

2. táblázat: A foglalkoztatottak és a potenciális munkaerő-tartaléknak minősülők létszámának alakulása (ezer fő)

Megnevezés	2010	2016	2019	2020	2020/2010	2020/2019
	ezer fő				százalék	
Foglalkoztatott összesen	3732,4	4351,6	4512,1	4460,5	119,5	98,9
Ebből:						
-alulfoglalkoztatott	59,2	50,6	29,0	30,7	51,9	105,9
-közfoglalkoztatott	72,5	220,9	101,0	92,1	127,0	91,2
Munkanélküli	469,4	234,6	159,7	198,0	42,2	124,0
Inaktívból:						
-keres munkát, de nem áll rendelkezésre	10,3	6,9	6,0	7,0	68,0	116,7
-szeretne dolgozni, és rendelkezésre áll	200,8	128,5	106,0	143,9	71,7	135,8

Forrás: KSH MEF.

KERESET, MUNKAJÖVEDELEM, MUNKAERŐKÖLTSÉG, TELJESÍTETT MUNKAÓRA

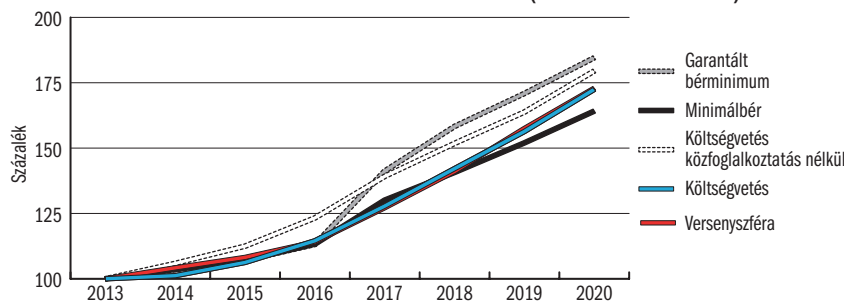
A legalább öt főt foglalkoztató vállalkozásoknál, a költségvetési intézményeknél és a foglalkoztatás szempontjából jelentős nonprofit szervezeteknél teljes munkaidőben alkalmazásban állók – KSH által hosszú időszorban publikált – bruttó átlagkeresete 2020-ban 403 620 forintnak felelt meg, ami közfoglalkoztatottak nélkül számolva 414 500 forintot jelentett. A rendkívüli helyzet ellenére tehát ebben a körben a bruttó kereset továbbra is dinamikusan nőtt, 9,7 százalékkal meghaladva meg az egy évvel korábbi szintet. A magas dinamikához azonban több, a járványhoz kapcsolható tényező is hozzájárult, így az, hogy az egészségügyi dolgozók jelentős hányada júliusban egységesen 500 ezer forint jutalomban részesült, illetve hogy a legnagyobb arányú létszámcsökkentés a nemzetgazdasági átlagnál lényegesen alacsonyabb kereset jellemezte területeken (szálláshely-szolgáltatás, vendéglátást adminisztratív szolgáltatás) következett be. (Az előbbi területen 20 ezerrel az utóbbiban 22 ezerrel dolgoztak kevesebben, mint egy évvel korábban.)

A minimálbért és a garantált bérminimumot 2020-ban a kormány az érdekegyeztetési tárgyalások eredményeként az előző évvel megegyezően 8 százalékkal emelte, ami miatt tovább nőtt az ezen a béren foglalkoztatott munkavállalók kereseti lemaradása. A vállalkozásoknál, illetve a költségvetési szférában dolgozók keresete közötti különbség – a költségvetés több területét érintő keresetjavító intézkedések, illetve az egészségügyi dolgozók részére fizetett jutalom eredményeként – némileg mérséklődött, amihez hozzájárult a közfoglalkoztatottak létszámának enyhe csökkenése is. A vállalkozásoknál dolgozók bruttó kereset növekedési üteme éves szinten 9,8 százalék (2019-ben 11,6 százalék) volt, ami 418 200 forint bruttó kereseti átlagot eredményezett. A költségvetés területén dolgozóké 10,3 százalékkal, a közfoglalkoztatottak nélkül számolva viszont csak 9,6 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbit.

Ez utóbbi 409 200 forint kereseti átlagnak felelt meg. A megfigyelt nonprofit szervezetekben dolgozó, nem közfoglalkoztatotti státusú, több mint másfél százezer munkavállaló bruttó keresete 9,5 százalékkal nőtt, így 379 800 forintra változott.

A közfoglalkoztatottak részére megállapított bér 2017 óta változatlan: 2020-ban is bruttó 81 800 forint (illetve nettó 54 397 forint) volt. Ennél magasabb díjazásban csak az a minimális számú közfoglalkoztatott részesült, aki szakképztségének megfelelő vagy munkavezetői munkát végzett. Míg azonban ezt 2019 szeptemberében – közfoglalkoztatási bérnek a megélhetési költségekhez viszonyított kedvezőtlen aránya miatt – egy egyszeri egyhavi keresetnek megfelelő összegű utalás egészítette ki, 2020-ban ilyen jogcímű kifizetés nem volt, így a közfoglalkoztatottak átlagos bruttó keresete 6,4 százalékkal elmaradt az egy évvel korábitól, és lényegében megegyezett a 2018. évivel.

7. ábra: A bruttó keresetek növekedési üteme (2013 = 100 százalék)

Forrás: KSH Intézményi munkaügyi statisztika, NAV-járulékbevallás.

2020-ban a versenyszféra túlsúlya jellemezte nemzetgazdasági ágak keresetnövekedési üteme között igen jelentős különbség alakult ki (3. táblázat). A legnagyobb arányú, 11,4 százalékos keresetnövekedés a járvány ellenére is igen jelentős rendelésállománnyal (és a nemzetgazdasági átlagtól elmaradó átlagkeresettel) jellemezhető építőiparban volt, de az átlagot jelentősebben meghaladó mértékben emelkedtek a bruttó átlagkeresetek a szállítás, raktározás és a kereskedelem nemzetgazdasági ágakban is. A legkisebb keresetnövekedési ütem (a foglalkoztatási súlyát tekintve elhanyagolható, és 2020-ban 100 alatti kereseti index jellemezte bányászattól eltekintve) a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás területén volt. Itt a teljes munkaidőben foglalkoztatottak keresete is mindössze 4,7 százalékkal haladta meg az egy évvel korábit, és itt volt a legnagyobb azok aránya is, akiket a munkáltatók csak részmunkaidőben tudtak alkalmazni. A legmagasabb kereseti átlag (709 300 forint/hó) jellemezte pénzügyi biztosítási tevékenység gazdasági ágban is relatíve szerény (6,6 százalékos) keresetnövekedés valósult meg, de a korábbi évekkel ellentétben a feldolgozóipar egészében is átlag alatti (8,1 százalék) volt a bruttó kereset növekedési üteme. A keresetek nagysága tekintetében a pénzügyi szolgáltatás után az információ, kommunikáció nemzetgazdasági ág állt 676 600 forinttal

a második helyen, míg a másik végletet a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás képviselte mindössze 250 900 forintos átlagával.

3. táblázat: A teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete nemzetgazdasági áganként, 2020

Nemzetgazdasági ág	Bruttó átlagkereset (forint/fő/hó)	Bruttó átlagkereset indexe (előző év azonos időszaka = 100,0 százalék)
Mezőgazdaság	320 186	109,2
Bányászat	426 863	98,4
Feldolgozóipar	424 297	108,3
Energiaipar	651 764	108,1
Víz- és hulladékgyártás	364 759	106,2
Építőipar	320 692	111,4
Kereskedelem	378 735	110,5
Szállítás és raktározás	379 890	110,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	250 850	104,7
Információ és kommunikáció	676 573	108,5
Pénzügyi szolgáltatás	709 341	106,6
Ingatlanügyletek	339 113	108,6
Tudományos és műszaki tevékenység	566 602	111,6
Adminisztratív szolgáltatás	330 071	107,8
Közigazgatás	467 331	105,6
Oktatás	362 838	108,4
Humán-egészségügyi, szociális ellátás	296 212	119,8
Művészet és szabadidő	394 493	107,5
Egyéb szolgáltatás	312 727	102,3
Nemzetgazdaság összesen	403 616	109,7
Nemzetgazdaság összesen közfoglalkoztatott nélkül	414 494	109,6
Ebből		
-közigazgatás	478 969	105,3
-oktatás	363 494	108,3
-humán-egészségügyi, szociális ellátás	377 720	120,0

Forrás: NAV-járulékbemutató.

A közsféra túlsúlya jellemezte nemzetgazdasági ágak közül a közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás nemzetgazdasági ágban dolgozók keresete – a közfoglalkoztatottak nélkül számolva – az előző évi 11,6 százalékkal szemben 2020-ban mindössze 5,3 százalékkal nőtt. Az idesorolt dolgozók közül az igazságügyi munkaköröket betöltőkön kívül csak a rendvédelmi dolgozók besorolási bérét érintették központi intézkedések. A pedagógusok szakmai bérpótlékát július hónaptól 10 százalékkal emelték, jórészt ennek eredményeként az oktatási ágazatban dolgozók átlagos bruttó keresete 8,3 százalékkal haladta meg az egy évvel korábbit. A pedagógus bértáblának a mindenkori minimálbérhez történő hozzáigazítása – forrás hiányában – 2020-ban sem történt meg. Jelentősen 23,7 százalékkal nőtt a humán-egészségügyi ellátásban dolgozók bruttó keresete, mivel a 81 ezer egészségügyi szakdolgozó és a 4 ezer védőnő az ágazatot érintő többlépcsős keresetrendezési program keretében

ben januártól átlagosan 14 százalékos, majd novembertől újabb 20 százalékos fizetésemelésben – illetve a járványhelyzet kezelésében részt vevő egészségügyi dolgozók júliusban egységesen 500 000 forintos külön díjazásban – részesültek. A szociális területen dolgozók bruttó keresete 13,9 százalékkal emelkedett 2020-ban, de a kereseti átlaguk így is csak 295 500 forintra változott.

2020-ban a fizikaiak és a szellemiek keresete lényegében azonos ütemben (8,8 százalékkal, illetve 8,9 százalékkal) felet nőtt, a fizikai dolgozók kereseti átlaga így 293 800 a szellemieké pedig 512 700 forintnak felelt meg. Az foglalkozási főcsoportok szerinti keresetnövekedés üteme viszonylag szűk sávban szóródott. 2020-ban az egyéb felsőfokú vagy középfokú végzettséget igénylő foglalkozásúak keresete nőtt a legjobban: 10,1 százalékkal, míg legkevesbé a szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozásúaké, de a növekedés üteme esetükben is 8,2 százaléknak felelt meg. A legmagasabb (768 400 forint) bruttó keresetű gazdasági, igazgatási, érdekképviseleti vezetők, törvényhozók 3,6-szor annyit kerestek, mint a legkisebb (211 200 forint) keresetű, szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozásúak.

A férfiak és nők közötti kereseti rés 2020-ban némileg szűkült, a teljes munkaidőben alkalmazásban álló férfiak bruttó átlagkeresete 15,9 százalékkal haladta meg a nőkéét. Alapállomány-csoportok szerint ez a különbség azonban jóval nagyobb, a fizikai munkakörben dolgozó férfiak keresete 23,3 százalékkal, a szellemieké 29,5 százalékkal volt magasabb a hasonló besorolású nőkéénél, és a kereseti rés a fizikaiak esetében még enyhén nőtt is.

A tényleges kereseti viszonyokat plasztikusabban jellemző medián kereset növekedési üteme 2020-ban megegyezett az átlag kereset növekedési ütemével, nagysága pedig közfoglalkoztatottakat is a foglalkoztatottak között figyelembe véve 320 600 forintnak felelt meg, ami az átlagbér valamivel kevesebb, mint 80 százaléka volt. A vállalkozások körében a medián kereset az átlag kereset 76 százalékanak felelt meg, a költségvetési szférában pedig, ahol a magas keresetűek kevésbé húzzák fel az átlagot, 89 százalék (illetve közfoglalkoztatottak nélkül 87 százalék) volt az arány.

Bruttó 250 ezer forint alatt a teljes munkaidőben foglalkoztatottak 32 százaléka keresett 2020-ban, míg a magas, (legalább havi 1 millió forintos) keresetűek aránya 4 százalék volt. Az előbbi arány csökkent az utóbbi nőtt 2019-hez képest.

A nemzetgazdaság egészében a kedvezmények nélkül számított nettó átlagkereset a bruttóval azonos ütemben, 9,7 százalékkal (268 600 forintra) emelkedett, a kedvezmények figyelembevételével számítva pedig – összefüggésben a meghatározott szakágazatokban dolgozók bruttó béréből fizetendő járulékok átmeneti mérséklésével, illetve a járulékfizetés alóli mentesítéssel – 10,0 százalékkal haladta meg az előző évit. A rendszeres (prémium, jutalom, egyhavi különjuttatás nélküli) bruttó átlagkereset 371 000 forintnak felelt meg, ez 9,3 százalékkal volt magasabb, mint egy évvel korábban. A reálkereset 6,2

százalékkal emelkedett, a fogyasztói árak előző év azonos időszakához viszonyított 3,3 százalékos növekedése mellett.

2020-ban a bruttó havi munkajövedelem átlagosan 420 ezer forintnak felelt meg. A kereseten felüli juttatások egy főre jutó összege ebből 16 400 forint volt, amelynek legnagyobb tétele a káféteria juttatás. Mivel a kedvező adózási feltétellel adható káféterialelemek köre 2020-ban sem bővült, az egyéb munkajövedelem-elemek súlya a teljes munkajövedelmen belül 2019-hez képest enyhén tovább csökkent. Az egyéb munkajövedelem egy főre jutó nagysága szerinti ágazati különbségek igen jelentősek. Az energiaiparban dolgozók egyéb munkajövedelme havi átlagban elérte a 36 ezer forintot, és hasonló nagyságú volt 2020-ban a közigazgatásban is, míg például ez az összeg az építőiparban alig haladta meg az 5 ezer forintot.

2020. július 1-től a munkavállalókat terhelő járulékkulcsok változatlansága mellett a munkáltatókat terhelő szociális hozzájárulási adó kulcsa újabb 2 százalékkal csökkent így 15,5 százalékra változott.

2020 első félévében a leállások miatt jelentősen csökkent a teljesített munkaórák száma: a legalább öt főt foglalkoztató vállalkozások, a foglalkoztatás szempontjából jelentős nonprofit szervezetek, valamint a költségvetési intézmények munkavállalói ebben az időszakban 5,9 százalékkal kevesebb órát dolgoztak,² mint az előző év azonos időszakában. Ezen belül különösen nagy mértékben (11,1 százalékkal) esett vissza a teljes munkaidőben alkalmazásban álló fizikai foglalkozásúak teljesített munkaóráinak száma, míg a *home office*-nak köszönhetően a szellemi foglalkozásúak esetében a csökkenés csak 3,9 százalék volt. A kényszerintézkedések hatására nőtt a részmunkaidőben dolgozók aránya, így értelemszerűen az általuk teljesített munkaóráké is (17,3 százalékkal). A munkaóra-csökkenés az év első két hónapjában még nem volt számottevő, és a járvány gazdasági hatásaival összefüggésben legintenzívebben a második negyedévben jelentkezett. Ekkor megfigyelt szervezeti körben a dolgozók teljesített munkaórái 11,6 százalékkal csökkentek, a fizikai foglalkozásúak 19,8 százalékkal, a szellemiek 9,8 százalékkal dolgoztak kevesebbet, mint 2019 azonos negyedévében. A gazdaság május végi újraindításának köszönhetően az év második felében a teljesített munkaórák száma már az első félévinél kevésbé maradt el az előző év azonos időszakát jellemzőtől.

² Az adatból a naptári hatás nincs kiszűrve.